

зірваність і конструюються сучасні податкові системи, що вже не передбачають різної прогресії прибуткового оподаткування [2, с. 100].

Податкова гармонізація зумовила адекватні структурні зміни в системі доходно-прибуткового оподаткування в Україні. Водночас досягти поставленої мети складно з огляду на нерозвиненість фінансового ринку та відсутність прозорості схеми обліку бази оподаткування. Проблема також ускладнюється економічною нестабільністю, яка породжує непрогнозованість фінансових рішень та масові ухилення від оподаткування. Намагання якомога швидше перетворити прибуткові податки в ефективні важелі ринкової економіки супроводжувалися низкою суб'єктивних прорахунків, частим переглядом законодавчих податкових норм, що в підсумку поглибило фінансові суперечності в середовищі платників. Так, за період незалежності України механізм справляння податку на прибуток юридичних осіб 8 разів зазнавав принципових змін, не кажучи вже про певні незначні зміни законодавства, які торкалися окремих елементів податку.

Висновки. Отже, системи прямого оподаткування, з юридичним та організаційним обґрунтуванням, в європейських країнах сформувалися ще на початку XX ст. і з кожним роком відіграють все більшу роль у наповненні національних бюджетів. Досвід європейських країн свідчить, що регулююча функція податку на соціально-економічні процеси переважно закріплена за податком на прибуток підприємств, натомість фінансову функцію виконує податок на доходи громадян. Прибутковий податок з фізичних осіб стягується в усіх європейських державах. А відмінності, як правило, пов'язані з особливостями визначення деяких елементів податку, таких як: бази оподаткування, суб'єктів, ставок та податкових пільг. На превеликий жаль прибуткове оподаткування в Україні потребує доопрацювання, особливо зважаючи на намір інтегруватися в європейський економічний простір. У цьому напрямку саме європейський досвід необхідний враховувати під час реформування податкової політики України.

Література

1. Воробйова І.А. Реформування податкової системи в умовах інтеграції до Європейського Союзу: на прикладі оподаткування доходів фізичних осіб / І.А. Воробйова, В.М. Ангелова // Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування. – Миколаїв : Вид-во НУ кораблебудування. – 2011. – № 6. – С. 114-123.
2. Ефективність фінансово-економічної політики в трансформаційній економіці / Г.І. Башнянин, В.І. Блонська, С.С. Гринкевич та ін. – Львів : Вид-во ЛКА, 2008. – 200 с.
3. Кучерявенко Н.П. Основы налогового права / Н.П. Кучерявенко. – Харьков : Изд-во "Константа", 1996. – 320 с.
4. Лебедев В.А. Финансовое право / В.А. Лебедев. – СПб., 1885. – С. 511-515.
5. Пилипчук В.П. Становлення та застосування прибуткового оподаткування у галузі сільського господарства в країнах СС / В.П. Пилипчук, І.М. Івасько // Інноваційна економіка : Всеукр. наук.-виробн. журнал. – 2013. – № 5 (43). – С. 237-242.
6. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов : пер. с англ. / А. Смит; предис. В.С. Афанасьева. – М. : Изд-во "Соцэкгиз", 1962. – 684 с.
7. Суторміна В.М. та ін. Держава – подати – бізнес: (із світового досвіду фінансового регулювання ринкової економіки) : монографія / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, В.Л. Андрущенко. – К. : Вид-во "Либідь", 1992. – 328 с.
8. Тарасов И. Очерки науки финансового права / И. Тарасов. – Ярославль, 1883. – 695 с.
9. Шевчук І.В. Інземний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та можливості його адаптації в Україні / І.В. Шевчук. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.znau.edu.ua/visnik/2011_1_2/333.pdf.

Турянский Ю.И. Исторический опыт становления системы прямого налогообложения в европейских странах

Определены этапы становления системы прямого налогообложения в европейских странах. Рассмотрены формы и разновидности подоходного налогообложения, принципы налогообложения, а также взаимосвязь подоходного налога и налога с корпораций. Приведен опыт формирования налоговых ставок в Германии. Проведено сравнение систем прямого налогообложения Англии и Франции. Определены база и объект налогообложения, механизмы взимания прямых налогов в европейских странах. Отмечена необходимость налоговой гармонизации со следующими адекватными изменениями в системе налогообложения Украины.

Ключевые слова: налоговая система, налогообложение, налоги, налоговые ставки, механизмы, налог на прибыль, гармонизация, фискально-экономические рычаги.

Turiansky Yu.I. The Historical Experience of Direct Taxation System in European Countries

Phases of a system of direct taxation in European countries are defined. The forms and types of corporate income taxation, principles of taxation, and the relationship of corporate income tax and tax on corporations are considered. The experience of forming tax rates in Germany is described. Comparison of direct taxation of England and France are done. The framework and subject of taxation, the mechanisms of collection of direct taxes in European countries are defined. The necessity of tax harmonization with the following appropriate changes in the tax system of Ukraine is emphasized on.

Key words: tax system, tax, taxes, tax rates, mechanisms, income tax, harmonization, fiscal and economic instruments.

УДК 330.322:369.5:061.27

Проф. І.Б. Хома, д-р екон. наук;
студ. М.З. Лопадчак – НУ "Львівська політехніка"

НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ ЯК УЧАСНИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИНКУ

Висвітлено основні характеристики недержавних пенсійних фондів, сутність та особливості їх функціонування як учасників інвестиційного ринку. Охарактеризовано їх діяльність та оцінено тенденції розвитку. Розглянуто особливості інвестування активів недержавних пенсійних фондів, зокрема обмеження щодо здійснення цього процесу, визначено фактори, що впливають на нього. Проаналізовано структуру інвестованих пенсійних активів. Досліджено вплив стану недержавних пенсійних фондів на формування інвестиційних ресурсів. Визначено переваги та недоліки, які пов'язані з цією діяльністю, та запропоновано оптимальні шляхи їх досягнення та вирішення.

Ключові слова: недержавний пенсійний фонд, фінансові інструменти, пенсійні активи, інвестиційний портфель, фондовий ринок, захист вкладів.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки дуже важливим є існування таких фінансових інститутів, які б брали активну участь у переливанні тимчасово вільних коштів у капітал. До таких фінансових посередників належать недержавні пенсійні фонди (НПФ). Варто зазначити, що за допомогою них здійснюється заощадження фінансових ресурсів, які виступають у ролі потенційних інвестицій. Проблемним залишається той факт, що в Україні недержавні пенсійні фонди не набули достатньо великої популярності серед населення, а зокрема працездатного. З огляду на це, актуальним є їх дослідження як інституційних інвесторів, за допомогою яких можна досягнути розвитку еко-

номіки шляхом залучення ними грошових ресурсів, що перебувають у формі заощаджень та трансформування цих ресурсів в інвестиційні фонди країни.

Аналіз досліджень і публікацій. Упродовж останніх років багато вчених зробили вагомий внесок у дослідження недержавних пенсійних фондів як загалом, так і в ролі інституційних інвесторів зокрема, а саме: А. Бахмач [1], С. Біла [2], О. Жабинець, О. Гладчук, З. Ватаманюк, О. Заруба, Е. Лібанова, Н. Шаманська, О. Коваль та інші [6]. Однак питання зростання інвестування є ще не до кінця вирішеним, і тому існує необхідність проведення подальших досліджень у цьому напрямі.

Мета роботи. Визначення сутності існування недержавних пенсійних фондів як учасників інвестиційного ринку, зокрема дослідження їх впливу на формування інвестиційних ресурсів України.

Виклад основного матеріалу. Досвід зарубіжних країн показує, що за допомогою недержавних пенсійних фондів, які використовують незадіяні пенсійні активи, можна значною мірою сприяти збільшенню обсягів інвестування реального сектору економіки та економічної системи загалом [3]. Спершу необхідно детальніше познайомитися з системою недержавного пенсійного забезпечення в Україні. 9 липня 2003 р. було прийнято закони України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" та "Про недержавне пенсійне забезпечення", у яких законодавчо врегульовані питання щодо запровадження в Україні тривірневої пенсійної системи [7].

Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності й субсидування та здійснення виплати пенсій за рахунок коштів Пенсійного фонду України.

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень, з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, а другий та третій – накопичувального [5].

Недержавні пенсійні фонди належать до третього рівня системи пенсійного забезпечення і мають статус неприбуткової організації, що функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду [4].

За видами пенсійні фонди можуть утворюватися як відкриті, корпоративні та професійні. Кожен з них має свої особливості щодо складу засновників та учасників. Детальніший опис подано у табл. 1.

Табл. 1. Види недержавних пенсійних фондів, їх засновники та учасники

Вид фонду	Засновники	Учасники
Відкритий пенсійний фонд	Будь-які юридичні особи, крім тих, діяльність яких фінансується за рахунок державного бюджету України чи місцевих бюджетів	Будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи
Корпоративний пенсійний фонд	юридична особа-роботодавець чи кілька юридичних осіб-роботодавців, до яких можуть приєднуватися роботодавці – платники	виключно фізичні особи, які перебувають (перебували) у трудових відносинах з роботодавцями-засновниками і роботодавцями-платниками фонду
Професійний пенсійний фонд	організації роботодавців, їх об'єднання, об'єднання громадян, професійні спілки, їх об'єднання або фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності	виключно громадяни, пов'язані за родом їх професійної діяльності, визначеної статутом фонду

Примітка: складено на основі джерел [4, 8].

Як видно з табл. 1, вид фонду впливає на встановлені законом обмеження щодо його засновників. Ці обмеження стосуються не тільки того, чи може бути засновником фізична чи юридична особа, але й вимог щодо відсутності бюджетного фінансування. Щодо учасників, то найменші обмеження притаманні для відкритого пенсійного фонду, у якому можуть брати участь будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи, що й зумовлює надання послуг цим фондом найширшим колам громадськості.

Для забезпечення своєї діяльності пенсійний фонд користується послугами професійних організацій, визначених законом України "Про недержавне пенсійне забезпечення", між якими існує чіткий розподіл функцій, повноважень і відповідальності. До таких професійних організацій належать:

- адміністратор пенсійного фонду – юридична особа, що здійснює адміністрування недержавних пенсійних фондів на умовах цього Закону;
- компанія з управління активами – юридична особа, яка провадить професійну діяльність з управління активами на підставі відповідної ліцензії на провадження такої діяльності;
- зберігач пенсійного фонду – Національний банк України або банк, який на підставі відповідної ліцензії провадить діяльність із зберігання активів пенсійних фондів [4].

Участь у НПФ передбачає укладання пенсійного контракту адміністратором від імені пенсійного фонду і вкладниками, а також договору на виплату недержавної пенсії з учасниками. На рис. 1 представлено схему функціонування НПФ [8].

Рис. 1. Схема функціонування НПФ (складено на основі джерела [8])

Розглянувши загальну характеристику недержавних пенсійних фондів, проаналізуємо основні показники діяльності НПФ за період з 31.12.2013 р. по 30.06.2014 р. (три півріччя) та темпи їх приросту (табл. 2).

Табл. 2. Основні показники діяльності НПФ

Показник	Станом на			Темпи приросту	
	31.12.2013	30.06.2013	30.06.2014	30.06.2014/31.12.2013	30.06.2014/30.06.2013
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	61,4	61,3	56,5	-8,0 %	-7,8 %
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	840,6	588,5	837,7	-0,3 %	42,3 %
Загальна вартість активів НПФ, млн грн	2089,8	1831,8	2381,3	13,9 %	30,0 %
Пенсійні внески, всього, млн грн	1587,5	1442,7	1722,8	8,5 %	19,4 %
у тому числі:					
- від фізичних осіб	66,5	62,7	114,0	71,4 %	81,8 %
- від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,0 %	0,0 %
- від юридичних осіб	1520,5	1379,8	1608,3	5,8 %	16,6 %
Пенсійні виплати, млн грн	300,2	274,3	339,7	13,2 %	23,8 %
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	69,0	68,9	71,0	2,9 %	3,0 %
Сума інвестиційного доходу, млн грн	953,3	807,4	1167,6	22,5 %	44,6 %
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн грн	818,0	685,9	1013,4	23,9 %	47,7 %
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн грн	135,3	121,5	154,2	14,0 %	26,9 %

Примітка: складено на основі джерела [9].

Аналізуючи дані вищезазначеного періоду, бачимо, що кількість укладених пенсійних контрактів станом на 30.06.2014 р. становила 56,5 тис. шт., що менше на 8,0 % (4,9 тис. шт.), порівняно з кінцем минулого року та на 7,8 % (4,8 тис. шт.) менше згідно з показником відповідного періоду 2013 р. Проте, незважаючи на таку статистику, бачимо, що темп приросту пенсійних внесків на 30.06.2014 порівняно з 31.12.2013 р. становив 8,5 % та з 30.06.2013 р. – 19,4 %. Тенденція збільшення пенсійних внесків спостерігається за рахунок їх приросту як від фізичних осіб, так і від юридичних. Також збільшується кількість пенсійних виплат та учасників, які їх отримали (отримують). Сума інвестиційного доходу станом на 30.06.2014 р. становила 1 167,6 млн грн, що більше на 22,5 % порівняно з кінцем минулого року та на 44,6 % більше відповідно до показника 2013 р. Також спостерігається значний приріст прибутку від інвестування активів недержавного пенсійного фонду (47,7 %) станом на 30.06.2014 р. порівняно з 30.06.2013 р.

Бачимо, що НПФ є своєрідним об'єднанням коштів, що надходять до нього на користь його учасників-осіб, що в майбутньому отримуватимуть пенсійні виплати. Для ефективнішого використання таких фінансових ресурсів доцільно здійснити їх інвестування з метою отримання доходу та відповідно примноження суми пенсійних накопичень. У такому випадку існує можливість як компенсувати рівень інфляційних процесів, так і збільшити обсяг активів кожного учасника фонду.

Активи пенсійного фонду інвестуються відповідно до вимог чинного законодавства України та інвестиційної декларації пенсійного фонду з метою от-

римання доходу на користь учасників пенсійного фонду. Законом України "Про недержавне пенсійне забезпечення" з метою зменшення ризиків отримання збитків від ведення інвестиційної діяльності встановлено загальні обмеження з пенсійними активами такого фонду (рис. 2).

Рис. 2. Обмеження інвестиційної діяльності з пенсійними активами (складено на основі джерела [8])

Ознайомившись з інформацією щодо обмеження інвестиційної діяльності з пенсійними активами, доцільно проаналізувати загальну структуру інвестиційного портфеля недержавних пенсійних фондів (рис. 3).

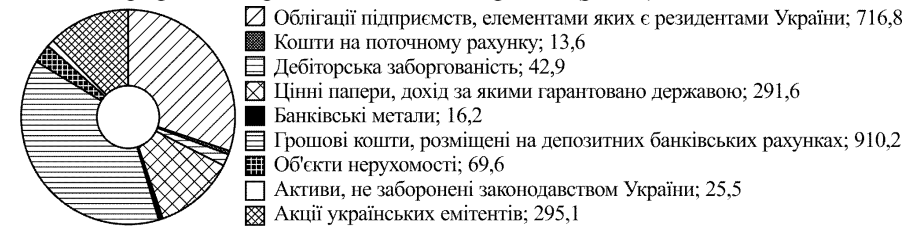

Рис. 3. Структура інвестованих пенсійних активів на 30.06.2014 р. (млн грн) (складено на основі джерела [9])

Для НПФ властиво формувати портфель, до якого входять об'єкти інвестування з мінімальним ступенем ризику. Тому особливого значення набуває вибір інвестиційних інструментів, використання яких дасть змогу забезпечити захист грошових коштів населення від інфляційних процесів і при цьому отримувати значний приріст капіталу [9].

Бачимо, що переважними напрямками інвестування пенсійних активів на вітчизняному ринку є депозити в банках, облігації підприємств-резидентів України, цінні папери, дохід за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України, та акції українських емітентів.

Проаналізувавши наведений вище матеріал, можна зазначити, що недержавні пенсійні фонди здійснюють значний вплив на інвестиційний та фінансовий ринок, економічну систему України загалом. Це проявляється через механізм їх функціонування. НПФ акумулюють раніше не задіяні пенсійні активи і трансформують їх у форму інвестицій. Перевагою є те, що такі активи зазвичай є ліквідними (грошові кошти, розміщені на вкладах; дебіторська заборгованість) або такими, дохід за якими гарантовано. Визначені на законодавчому рівні обмеження щодо вкладання капіталу у ті чи інші фінансові інструменти дають змогу значно зменшити ризиковість інвестиційних операцій.

На жаль, незважаючи на низку переваг, пов'язаних з функціонуванням недержавних пенсійних фондів, значна частина населення їм не довіряє. Це зумовлено різноманітними причинами, основною з яких є недостатня поінформованість про діяльність НПФ та умови участі в них. Варто звернути увагу на те, що рівень заощаджень населення України не є на високому рівні, тому і рівень вкладів, що трансформуватимуться в інвестиції, знаходитиметься на цьому ж рівні. Для тих, хто має грошові кошти і готовий їх інвестувати, на шляху зустрічаються певні перешкоди: обмеження щодо вкладання активів у ті чи інші фінансові інструменти, що зумовлено недосконалістю законодавства.

Висновки. Розглянувши особливості діяльності недержавних пенсійних фондів, можна зазначити, що вони займають значну роль на інвестиційному ринку, яка проявляється через ряд їхніх функцій. Проте існують і певні недоліки в процесі здійснення цими установами інвестиційних операцій. На цьому етапі важливою є роль держави, яка повинна забезпечити довіру громадян до недержавних пенсійних фондів через надання достовірної та повної інформації про діяльність таких установ, створити відповідну нормативно-правову базу щодо специфіки здійснення інвестування та сприятливі умови для максимального захисту вкладів.

Література

1. Бахмач А.О. Недержавні пенсійні фонди: статистика, перспективи / А.О. Бахмач // Вісник ПФУ : зб. наук. праць. – 2008. – № 9. – С. 14-15.
2. Біла С.О. Роль держави в управлінні розвитком недержавних пенсійних фондів / С.О. Біла // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. праць. – 2010. – № 1 (5). – С. 120-127.
3. Загальні положення системи пенсійного забезпечення // Міністерство соціальної політики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/>.
4. Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення": від 9 липня 2003 року № 1057-IV. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
5. Змієнко М.О. Сутність недержавних пенсійних фондів як інституційних інвесторів / М.О. Змієнко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 30 : Веб-сайт Нац. бібл. України ім. В.І. Вернадського. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://nbuv.gov.ua/PORtal/soc_gum/ppei/2011_30/Zmienko.pdf.
6. Коваль О.П. Перспективи впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні: вплив на економічну безпеку : монографія / О.П. Коваль. – К. : НІСД, 2012. – 240 с.
7. Момотюк Л.Є. Роль недержавних пенсійних фондів у системі пенсійного забезпечення / Л.Є. Момотюк // Фінанси України : журнал. – 2006. – № 6. – С. 71-77.
8. Недержавний пенсійний фонд "Відкритий пенсійний фонд "ФріФлайт". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://npf-ff.com.ua/uk/>.
9. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг в Україні. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dfp.gov.ua>.

Хома И.Б., Лопадчак М.З. Негосударственные пенсионные фонды как участники инвестиционного рынка

Представлены основные характеристики негосударственных пенсионных фондов, сущности и особенности их функционирования как участников инвестиционного рынка. Охарактеризована их деятельность и оценены тенденции развития. Рассмотрены особенности инвестирования активов негосударственных пенсионных фондов, в частности ограничения на осуществление этого процесса, определены факторы, влияющие на него. Проанализирована структура инвестированных пенсионных активов. Исследовано влияние состояния негосударственных пенсионных фондов на формирование инвестиционных ресурсов. Определены преимущества и недостатки, связанные с этой деятельностью, и предложены оптимальные пути их достижения и решения.

Ключевые слова: негосударственный пенсионный фонд, финансовые инструменты, пенсионные активы, инвестиционный портфель, фондовый рынок, защита вкладов.

Khoma I.B., Lopadchak M.Z. Non-governmental Pension Funds as Participants in the Investment Market

The basic characteristics of non-governmental pension funds, essence and features of their functioning as members of the investment market are clarified. Their activities are characterized as well as development trends are estimated. The features of investment of non-governmental pension funds, including restrictions of this process and the factors that influence it are considered. The structure of invested pension assets are analyzed. The article contains the investigation of non-governmental pension funds influence on investment resources. Advantages and disadvantages associated with this activity are determined and the best solutions of their achievements are suggested.

Key words: non-governmental pension fund, financial instruments, pension assets, investment portfolio, stock market, protection of deposits.

УДК 656.13

Доц. С.Г. Шевченко, канд. екон. наук –
ЛРІДУ НАДУ при Президентові України

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ ТРАНСПОРТНИХ ЛОГІСТИЧНИХ ПОТОКІВ

Досвід ведення господарства в країнах колишнього Радянського Союзу наочно ілюструє згубну дію на суспільство неадекватної транспортної системи. Сьогодні для нормального перебігу економічних процесів необхідна конкурентна і прибуткова система транспортних послуг. Значення транспортної системи не можна недооцінювати. Населення, як основного споживача транспортних послуг, передусім цікавить доступність транспорту, його ціна й ефективність, а також питання безпеки і впливу на довкілля. Тому саме попит населення на товари-послуги і визначає розвиток транспорту. Впровадження нових логістичних схем і готовність за ними працювати є, без сумніву, позитивною тенденцією розвитку транспортної логістики в Україні.

Ключові слова: транспортна система, логістичний потік, державне регулювання, транспортний тариф.

Державі, за будь-якої форми господарювання, потрібна стабільна й ефективна транспортна система, яка дозволила б підтримувати економічне зростання. Участь і зацікавленість уряду в операціях перевезення очевидно пояснюється роллю транспорту в національній економіці. Відомо, що транспортування – це комплексна активність, пов'язана з переміщенням матеріальних ресурсів певним транспортним засобом. У логістичному ланцюзі транспортування складається з комплексних та елементарних активностей, що охоплюють експедитування, вантажопереробку, упакування, передачу прав власності на вантаж, страхування й ін.

Транспортна галузь призначена для ефективної та своєчасної доставки товарів на ринки по всій країні, забезпечуючи цим самим доступність для споживачів за розумними цінами. Справа, очевидно, не тільки в транспорті, адже його плачевний стан багато в чому зумовив нездатність командно-адміністративної економіки доставляти на ринки ту продукцію, яку вдавалося виробити. Щоб економіка була стабільною і ефективною, необхідна конкурентна і прибуткова система транспортних послуг.